

Ο ΚΑΡΛ ΜΑΡΞ ΚΑΙ Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

(ΓΙΑΝΝΕΝΑ, 3-5 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1983)

Υπό την αιγίδα και με την ενίσχυση του Υπουργείου Πολιτισμού και Επιστημών το Φιλοσοφικό Τμήμα του Παν/μίου Ιωαννίνων οργάνωσε Πανελλήνιο Συμπόσιο με θέμα τη φιλοσοφική διάσταση του έργου του Μαρξ.

Το ημερήσιο πρόγραμμα του Συμποσίου, που διήρκεσε από τις 3/11 έως τις 5/11, περιλάμβανε πρωινές και απογευματινές επιστημονικές συνεδρίες στην αίθουσα τελετών του Παν/μίου Ιωαννίνων. Οι συνέδροι που παρουσίασαν ανακοινώσεις στην πλειοψηφία τους ήταν διδάκτορες, καθηγητές και επιστημονικό προσωπικό των Παν/μίων της χώρας τόσο από το χώρο της φιλοσοφίας όσο και από άλλους επιστημονικούς κλάδους. (Νομική, κοινωνιολογία, πολιτική επιστήμη) και είχαν προσκληθεί από την οργανωτική επιτροπή του Συμποσίου. Η παρακολούθηση και η συμμετοχή στη συζήτηση ήταν ανοιχτή στο κοινό, που το αποτελούσαν φοιτητές, καθηγητές ΜΕ, δάσκαλοι και πανεπιστημιακό προσωπικό διαφόρων ΑΕΙ, αλλά και αρκετοί κάτοικοι των Ιωαννίνων.

Μέρος μόνο των ανακοινώσεων είχε εμφανή σχέση με τον κύριο τίτλο του Συμποσίου, δηλαδή με μια φιλοσοφικού χαρακτήρα προσέγγιση του μαρξικού έργου. Ορισμένες εργασίες ωστόσο, που δεν ασχολήθηκαν με τη φιλοσοφική διάσταση του έργου του Μαρξ, είχαν ενδιαφέρον, επειδή παρουσίασαν σημαντικές όψεις του και του μαρξισμού γενικότερα.

Ανακοινώσεις που αποσκοπούσαν να δώσουν μία φιλοσοφική εκτίμηση του Μαρξ και του μαρξισμού αλλά και των γενικών προβλημάτων που έθιξε ο Μαρξ και συζητούνται στην εποχή μας (διαλεκτική, αιτιότητα, αλλοτρίωση) είδαν το αντικείμενό τους είτε από την άποψη της ιστορίας της φιλοσοφίας είτε με βάση τη σύγχρονη προβληματική. Ορισμένοι ανέπτυξαν νέους τρόπους και σχήματα ερμηνείας με αφετηρία έννοιες, που είναι βασικές στο μαρξισμό, όπως ο δρ Άρης Κουτούγκος με την ανακοίνωσή του (*Για τη διαλεκτική αιτιότητα*) στον τομέα της επιστημολογίας.

Η θεματική των ανακοινώσεων περιστρεφόταν σε γενικές γραμμές στα ακόλουθα ζητήματα:

α) Παρουσιάστηκαν οι απόψεις του Μαρξ για την αρχαία ελληνική φιλοσοφία και συγκεκριμένα τον Ηράκλειτο, τον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη. Έγιναν επίσης συσχετίσεις των απόψεών του με αντίστοιχες αντιλήψεις των αρχαίων φιλοσόφων.

Η δρ Γ. Αποστολοπούλου (*Το πρόβλημα της πράξης στον Αριστοτέλη και στο Μαρξ*) αναφέρθηκε αναλυτικά στη χρήση του όρου «πράξη» από τους δυο φιλοσόφους, δείχνοντας σε ποιο σημείο διαφοροποιούνται και επισημαίνοντας παράλληλα τους λόγους της αντιπαράθεσής τους αλλά και τα σημεία της προσέγγισής τους.

β) Η σχέση Έγελου και Μαρξ εξετάστηκε από αρκετούς ομιλητές. Στη θεματολογική αυτή κατηγορία ανήκουν οι ανακοινώσεις του καθηγ. Αυγ. Μπαγιόνα (*Η σχέση του Hegel και του Marx σύμφωνα με τον Engels*), του δρ Ν. Ψημμένου (*Η διαλεκτική κυρίου και δούλου στο Hegel και στο Marx*) και του δρ Π. Βαλλιάνου, ο οποίος έδειξε τον υλιστικό πυρήνα της θεωρίας της εργασίας του Έγελου, όπως αυτή αναπτύσσεται στο τμήμα της *Φαινομενολογίας του πνεύματος* που αναφέρεται στη σχέση κυρίου και δούλου.

Ο καθηγ. Κοσμάς Ψυχοπαίδης με την ανακοίνωσή του (*Εγελιανή και μαρξιστική διαλεκτική*) ξεκινώντας από προβλήματα της σχέσης μεταξύ λογικής και φιλοσοφίας του δικαίου στον Έγελου, υποστήριξε την ύπαρξη συνέχειας των λογικών και φιλοσοφικών κατηγοριών του Έγελου μέσα στην μαρξική υλιστική θεωρία περί των κοινωνικών σχέσεων παράλληλα έδειξε ποιά εννοιολογική διαφοροποίηση υπάρχει στον Έγελου και στο

Μαρξ ως προς την αντίληψη τους για τις παραγωγικές δυνάμεις και επισήμανε τις θεωρητικές συνέπειες της διαφοροποίησης αυτής.

γ) Έγινε συσχετισμός του μαρξισμού με το σύγχρονο προβληματισμό για τις κοινωνικές επιστήμες. Ανακοινώσεις της μορφής αυτής παρουσίασαν ο αναπλ. καθηγ. Γιώργος Βέλτσος (*Μεταμαρξιστική κοινωνιολογία, κοινωνιολογία της διαφοράς*) και ο καθηγ. Α. Μανιτάκης (*Η επίδραση της σκέψης του Μαρξ στη μελέτη της νομικής μορφής*).

δ) Από άλλη ομάδα ομιλητών εκτέθηκαν κριτικές απόψεις για το έργο του Μαρξ και τη σχέση του με παλαιότερα και σύγχρονα φιλοσοφικά ρεύματα.

Ο καθηγ. Ευτύχης Μπιτσάκης (*Κοινωνικές και γνωσιολογικές προϋποθέσεις για την εμφάνιση του μαρξισμού*) έδειξε ότι η εμφάνιση του μαρξισμού στα μέσα του 19ου αιώνα συνδέεται με την ανάπτυξη του κεφαλαιοκρατικού τρόπου παραγωγής, την εμφάνιση της εργατικής τάξης και των πρώτων συνδικαλιστικών των αγώνων και ότι προϋπέθετε ιδεολογικά ρεύματα, όπως την κλασική γερμανική φιλοσοφία και επιστημονικές τάσεις της εποχής, όπως τον ουτοπικό σοσιαλισμό και την κλασική πολιτική οικονομία.

Ο δρ Ευθ. Παπαδημητρίου (*Η σχέση του Μαρξ προς τη φιλοσοφική παράδοση*) ανάλυσε τη σχέση του Μαρξ με την προηγούμενη αλλά και τη σύγχρονή του και κυρίως τη νεοεγελιανή φιλοσοφική σκέψη.

Στην ανακοίνωσή της (*Οι απόψεις του Althusser και του Zeleny για τα πρώτα κείμενα του Μαρξ*) η δρ Α. Δεληγιώργη ανέπτυξε τις θέσεις του σύγχρονου μαρξιστή J. Zeleny αναφορικά με την αλτουσεριανή αντίληψη για την επιστημολογική τομή που πρέπει να θεωρηθεί ότι υφίσταται μεταξύ των νεανικών και των μεταγενέστερων έργων του Μαρξ και έδωσε μια κριτική αντιπαράθεση των διαφορετικών θέσεων των δύο μαρξιστών.

Σύμφωνα με την ανακοίνωση του δρα Τ. Μπουγά (*Ο Μαρξ και η «φιλοσοφία της υποψίας»*) η φιλοσοφία του Μαρξ ως κριτική της ιδεολογίας κατατάσσεται, μαζί με την νιτσεϊκή φιλοσοφία και τη φρουδϊκή θεωρία, στην απομυθοποιητική σκέψη της νεότερης εποχής, η οποία, σε αντίθεση με την παραδοσιακή φιλοσοφία, επεσήμανε ότι υπάρχει διάσταση μέσα στη συνείδηση του υποκειμένου και επεδίωξε την άρση της έτσι δημιουργημένης αλλοτρίωσης και την αποκατάσταση του «πλήρους ανθρώπου» μέσω μιας αναδιάρθρωσης των σχέσεών του με τα οικονομικά, κοινωνικά και επιστημονικά επιτεύγματά του.

ε) Σε σχέση με την παραπάνω ανακοίνωση θα πρέπει να αναφέρω ότι μια ομάδα ανακοινώσεων ασχολήθηκε με την ανθρωπιστική διάσταση του έργου του Μαρξ, βλέποντάς την σε συνάρτηση με τις έννοιες της εργασίας, της αλλοτρίωσης και της επανάστασης (καθηγ. Γ. Πάσχος, αναπλ. καθηγ. Η. Κατσούλης, Γ. Μανιάτης).

στ) Αναλύσεις και αξιολογήσεις της μαρξικής οικονομικής θεωρίας από την πλευρά των φιλοσοφικών και επιστημονικών της προϋποθέσεων έγιναν από τον καθηγ. Γ. Σαμαρά και τον δρα Γ. Σταμάτη. Υπήρξαν ακόμη ειδικότερες θεωρήσεις του μαρξισμού ως προς τη σχέση του με τη θεωρία της λογοτεχνίας, τη σχολική πράξη, την επίδρασή του στο νεοελληνικό θέατρο κτλ. (καθηγ. Ε. Καψωμένος, δρ Θ. Γραμματάς, καθηγ. Χ. Φράγκος κ.ά.).

ζ) Με αφετηρία το μαρξισμό εκφράστηκαν γενικές όσο και κοινότοπες απόψεις σχετικά με την πορεία του επαναστατικού κινήματος· παράλληλα έγινε αναφορά σε σύγχρονα κοινωνικά και πολιτικά προβλήματα.

Στη συζήτηση που ακολουθούσε την ανάγνωση των ανακοινώσεων έγιναν αρκετές παρεμβάσεις και αντιπαραθέσεις σε συναδελφικό κλίμα.

Κατά το Συμπόσιο επισημάνθηκαν κυρίως δύο τάσεις απόψεων: υπήρξαν εκείνοι που επιχείρησαν μια τεκμηριωμένη κριτική αποτίμηση του μαρξικού έργου και εκείνοι που επέμειναν σε μια υπεράσπιση της παραδοσιακής τους αντίληψης για το μαρξισμό.

Η γενική εντύπωση που αποκομίσαμε από το τριήμερο του πρώτου αυτού μαρξιστικού Συμποσίου στα Γιάννενα είναι ότι η πραγματοποίηση και η καλή διεξαγωγή του — που κατά τη γνώμη μας οφείλεται στις φροντίδες της οργανωτικής επιτροπής και στις ιδιαίτερες ικανότητες του Προέδρου της, καθηγητή Ευτ. Μπιστσάκη — εκτός του ότι αποτελεί ένα ακόμα γεγονός που δείχνει την αναζωογόνηση της φιλοσοφίας και συμβάλλει στην παραπέρα καλλιέργειά της, φανέρωσε και το ενδιαφέρον μελετητών του μαρξισμού και των μαρξιστών στον τόπο μας για την προώθηση της μαρξιστικής φιλοσοφίας.

Ελπίζουμε το Συμπόσιο να αποδειχθεί χρήσιμη αφετηρία για μια διεξοδική μελέτη και κριτική συζήτηση του μαρξισμού.

ANNA ΛΑΖΟΥ-ΒΟΥΤΟΥ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

* * *

✿ Η Αυστριακή Έταιρεία Ludwig Wittgenstein διοργάνωσε από 15 έως 21.8.83 στο Kirchberg/Wechsel της Αυστρίας τό 8ο διεθνές Συμπόσιο Wittgenstein με θέμα «Αισθητική και φιλοσοφία της θρησκείας» και με τίς εξής θεματικές ενότητες: 1. Wittgenstein, 2. Νεώτερες εξελίξεις στην αισθητική, 3. Μέθοδοι στην αισθητική και στη φιλοσοφία της θρησκείας, 4. Πίστη και γνώση, 5. Θρησκεία και έπιστήμη.

✿ Από 26 έως 29 Σεπτεμβρίου 1983 διοργανώθηκε στη Βόννη από τον Fachverband Philosophie e.V. και από τό Φιλοσοφικό Τμήμα του Παν/μίου Βόννης (καθηγητής Kluxen) Συμπόσιο με θέμα: «Έ εκπαιδευτική αποστολή της φιλοσοφίας. Σύγκριση των αντιλήψεων για τή διδασκαλία της φιλοσοφίας στη Δυτ. Γερμανία, Γαλλία και Ίταλία». Συμμετείχαν και έκαναν εισηγήσεις: W. Kluxen, J. Hengelbrock, E. Nordhofen, E. Martens (Δυτ. Γερμανία) M. Souriou, Lefranc (Γαλλία), V. Guarda, Prini (Ίταλία).

✿ Από 1 έως 3 Οκτωβρίου 1983 έγινε στη Ζυρίχη τό 2ο Συμπόσιο της Internationale Assoziation von Philosophinnen. Οί συμμετοχές ανήλθαν σέ 150. Χαρακτηριστικό του Συμποσίου ήταν ή προσπάθεια αναβιώσεως της διαλογικής μορφής στίς εισηγήσεις, όπως, λ.χ., ό διάλογος μεταξύ των Meg. Huber (München) και Brigitte Weisshaupt (Zürich) με θέμα: «Gespräch über Vernunft».